

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ
2017 – 2018 Eğitim – Öğretim Yılı
Anayasa Hukuku Bütünleme Sınavı Cevap Anahtarı
Tek ve Çift Numaralı Öğrenciler

I. Varsayımsal Olay: Türk lirasının döviz karşısında yaşadığı değer kaybı sebebiyle yaşanan ekonomik sıkıntıların giderilmesi amacıyla yapılacak reformların açıklandığı toplantıda Cumhurbaşkanı Yardımcısı reform paketinin işe yaramaması durumunda olağanüstü tedbirler alınabileceğini ifade etmiştir. Reform paketinden beklenen sonuçların gerçekleşmemesi ve liranın değer kaybetmeye devam etmesi üzerine Cumhurbaşkanı yurtden tamamında 6 ay süreyle olağanüstü hal ilan etmiştir. Ardından karar Resmi Gazete’de yayımlanmış ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) onayına sunulmuştur. Sonrasında Bankacılık Kanunu başta olmak üzere birçok kanunda değişiklik öngören bir kararname Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılmış ve Resmi Gazete’de yayımlandığı gün TBMM’nin onayına sunulmuştur. 1 ay sonra kararnamenin TBMM tarafından görüşüldüğü oturumda Milletvekili C, 1982 Anayasası’nın 104. maddesi uyarınca çıkarılacak kararnamelerin kanunları değiştiremeyeceğini belirterek çıkarılan kararnamenin anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Ancak bu itiraz dikkate alınmayarak kararname TBMM tarafından onaylanmıştır. Olağanüstü halin ilanının üzerinden 6 ay geçmesine rağmen ekonomideki durgunluğun geçmemesi üzerine TBMM, Cumhurbaşkanı’nın talebinin ardından 5 ay süreyle olağanüstü hal süresini uzatmıştır. Sonrasında ise herhangi bir uzatma kararı alınmamış ve olağanüstü hal sona ermiştir. Olağanüstü halin sona ermesinin ardından A Bankası, müşterilerinden B’nin yurtdışına yaptığı 60.000 ABD doları tutarındaki para transferine ilişkin bilgileri, transfer tarihinden itibaren 32 gün geçtikten sonra ilgili mercie bildirmiştir. Söz konusu bildirim Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar’da belirtilen 30 günlük süre içinde yapılmadığından bahisle A Bankası 25.000 lira para cezası ile cezalandırılmıştır. Söz konusu cezanın iptali amacıyla yargıya başvuran A’nın davası reddedilmiştir. Davanın reddi üzerine A Bankası bir üst derece mahkemesine başvurmuşsa da bu başvurusu reddedilmiş ve karar kesinleşmiştir. Kesinleşme kararı bankaya 25 Ağustos 2018 tarihinde tebliğ edilmiştir. Ardından A, yalnızca iki günlük gecikmeye rağmen verilen ağır ceza sebebiyle anayasal haklarının ihlal edildiği iddiasıyla 10 Eylül 2018 tarihinde Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunmuştur.

1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, m. 3: “Cumhurbaşkanının bu Kanun hükümlerine göre yapmış bulunduğu genel ve düzenleyici işlemlerdeki yükümlülüklerine aykırı hareket eden kişi, üçbin Türk Lirasından yirmibeşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası ile cezalandırılır. (...)”

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar, m. 3/c: “Bankalar, ithalat, ihracat ve görünmeyen işlemler dışındaki yurtdışına yapılan 50.000 ABD Doları karşılığını aşan Türk Lirası transferlerine ilişkin bilgileri, transfer tarihinden itibaren 30 gün içinde Bakanlıkça belirlenecek mercilere bildirirler.”

Sorular

1. Olaydaki olağanüstü hal ilanını ve olağanüstü halin uzatılmasını 1982 Anayasası'nın mevcut hükümleri çerçevesinde değerlendiriniz. (10 puan)

Cevap: 1982 Anayasası'nın 119. maddesi uyarınca "Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir. Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz."

Olayda, Türk lirasının döviz karşısında yaşadığı değer kaybı sebebiyle yaşanan ekonomik sıkıntıların giderilmesi amacıyla yapılacak reformların açıklandığı toplantıda Cumhurbaşkanı Yardımcısı reform paketinin işe yaramaması durumunda olağanüstü tedbirler alınabileceğini ifade etmiş, reform paketinden beklenen sonuçların gerçekleşmemesi ve liranın değer kaybetmeye devam etmesi üzerine Cumhurbaşkanı yurdun tamamında 6 ay süreyle olağanüstü hal ilan etmiştir. Türk lirasının döviz karşısında değer kaybı yaşaması ve bu kaybın reformlarla dahi azaltılamaması 1982 Anayasası'nın 119. maddesinde de belirtildiği üzere "ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinden" biri olarak kabul edilebilir. Ayrıca olağanüstü hal ilanı yine ilgili madde uyarınca Cumhurbaşkanı'na bırakılmıştır. Olayda olağanüstü hal ilanı yer bakımından tüm ülkeyi kapsayacak niteliktedir. Son olarak belirtilmesi gereken 6 ay süreyle olağanüstü hal ilan edilmesinin süre koşulunu sağladığıdır. (5 puan)

Olağanüstü halin ilanının üzerinden 6 ay geçmesine rağmen ekonomideki durgunluğun geçmemesi üzerine TBMM, Cumhurbaşkanı'nın talebinin ardından 5 ay süreyle olağanüstü hal süresini uzatmıştır. Ekonomide devam eden durgunluk süreci olağanüstü halin ilan sebebi olan ağır ekonomik bunalımın devam ettiğini işaret etmektedir. Buna göre, 1982 Anayasası'nın 119. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanı'nın talebiyle TBMM olağanüstü hali uzatabilir. Fakat bu uzatma her sefasında 4 ay ile sınırlı tutulmuştur. Olayda 4 aylık süre sınırına uyulmamıştır. (5 puan)

2. Milletvekili C'nin iddiasını 1982 Anayasası'nın mevcut hükümleri çerçevesinde değerlendiriniz. (15 puan)

Cevap: Milletvekili C'nin iddiası Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, bunların kanunlarla ilişkisi ve olağanüstü dönemlerde çıkarılması öngörülen olağanüstü kararnamelere ilişkindir. 1982 Anayasası'nın 104. maddesinin 17. fıkrası uyarınca, "Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda

açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.” (5 puan)

Olağanüstü hale ilişkin olarak çıkarılabilecek Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ise anayasanın 119. maddesinde düzenlenmektedir. İlgili madde uyarınca “Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur. Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.” (5 puan)

Olayda, olağanüstü hal ilanından sonra Bankacılık Kanunu başta olmak üzere birçok kanunda değişiklik öngören bir kararname Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılmış ve Resmi Gazete’de yayımlandığı gün TBMM’nin onayına sunulmuştur. Haliyle Cumhurbaşkanı’nın olağanüstü hal ilanından sonra olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda yaptığı bu düzenleme olağanüstü hal cumhurbaşkanlığı kararnamesi niteliğindedir. (2 puan) İlgili anayasa maddesinde belirtildiği üzere bu kararnameler “kanun hükmünde” olup yürürlükteki kanun hükümlerini değiştirebilmekte ve kaldırabilmektedirler. Ayrıca 119. maddede 104. maddedeki sınırlamalara tabi olmaksızın olağanüstü hal cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılacağı belirtildiğinden 104. maddede düzenlenen kararnameler için var olan sınırlamalar olağanüstü hal kararnameleri için geçerli olmamaktadır. Bu durumda Milletvekili C’nin çıkarılan kararnamenin kanunları değiştiremeyeceğini ve anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmesi yanlıştır. (3 puan)

3. Bireysel başvurunun kabul edilebilirlik koşullarını dikkate alarak A’nın iddiasını, bu koşullar bağlamında inceleyiniz. (10 puan)

Cevap: *1982 Anayasası’nın 148. maddesi uyarınca. “Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.”*

• *Olayda, A Bankası’na uygulanan para cezası ile müdahale edilen anayasal hak mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkı 1982 Anayasası’nın 35. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Ek 1 Numaralı Protokolü’nde güvence altına alınmaktadır. Haliyle A Bankası’nın yapmış olduğu bireysel başvuruda konu unsuru bakımından bir sorun bulunmamaktadır. (3 puan)*

• *Bireysel başvuru yalnızca kişisel ve güncel bir hakkı doğrudan ihlal edilen gerçek kişiler yahut özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılabilir. Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir. Son olarak yalnızca Türk*

vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz. Olayda A Bankası özel hukuk tüzel kişisi niteliğini taşıdığından ve ortada tüzel kişiliğe ait bir hak olduğundan kişi unsuru sağlanmıştır. (3 puan)

- Başvuruda bulunabilmek için idari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmiş olması şarttır. Ayrıca, 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen işlemler ve kararlar bakımından bu yola başvurulabilir. Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Bu durumda mahkeme, öncelikle başvuru yollarının tüketildiği tarih olan 25 Ağustos 2018 tarihinden itibaren 30 günlük süre içinde başvuru yapılmıştır. Ayrıca başvuru 23 Eylül 2012 tarihinden sonra yapıldığı için hem süre hem de zaman koşulunu sağlamaktadır. (2 puan)

- Bireysel başvurunun kabul edilebilirlik koşullarından bir diğeri ihlal iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olmamasıdır. Anayasa Mahkemesi'ne göre başvuru yollarının ihlal iddialarını kanıtlayamadığı, iddialarının salt kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin olduğu, temel haklara yönelik bir müdahalenin olmadığı veya müdahalenin meşru olduğu açık olan başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetlerden ibaret başvurular açıkça dayanaktan yoksundur (Örneğin bkz. Hikmet Balabanoglu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/1334, K.t. 17/09/2013). Olaydaki verilere bakıldığında ihlal iddiasının açıkça dayanaktan yoksun sayılmasını gerektirecek (hak ihlali iddialarının somutlaştırılmadığına, hukuki bilgi ve gerekçeyle desteklenmemiş olduğuna dair) bir husus bulunmamaktadır. Son olarak başvurunun anayasal ve kişisel önemden yoksun olmaması aranmaktadır. Kişisel ve anayasal önem unsuru, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 48. maddesinin 2. fıkrasında "Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvuru yollarının önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir." şeklinde düzenlenmektedir. Olayda A Bankası'na 25.000 TL tutarında para cezası kesilmesiyle yapılan müdahalenin anayasal ve kişisel önem taşıma kriterini sağladığı şüphesizdir. (2 puan)

4. Bireysel başvuru ile ilgili olarak kabul edilebilirlik kararı verildiği varsayıldığında, A'nın anayasal haklarının ihlal edildiğine ilişkin iddiası ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi ne yönde karar vermiş olabilir? Tartışınız. (20 puan)

Cevap: A Bankası'nın yaptığı bireysel başvuruya konu olan işlem olağanüstü halin sona ermesinden sonra gerçekleştiğinden olayda olağan dönemde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması söz konusudur. 1982 Anayasası'nın 13. maddesi uyarınca, temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. (5 puan)

Olayda Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar'da belirtilen 30 günlük süre içinde bildirim yapılmadığından bahisle A Bankası'na 25.000 TL tutarında para cezası kesilmiştir. Anayasa ve AİHS'nin ortak koruma alanında yer alan mülkiyet hakkı, mevcut mal, mülk ve varlıkları koruyan bir güvencedir (Örneğin bkz. Kemal Yeler ve Ali Arslan Çelebi Başvurusu, Başvuru Numarası: 2012/636 K.t. 15/04/2014). Olayda para cezası kesilmesi işlemi malvarlığında bir azalmaya neden olacağından mülkiyet hakkına müdahale teşkil etmektedir. (2 puan)

Hak ve özgürlüğe yönelik müdahalenin yasa ile öngörülmüş olması gerekliliği yasallık ilkesine işaret etmektedir. 13. maddenin gereği olan yasallık ilkesi bakımından, hak ve özgürlüğün sınırlandırılması şekli anlamda kanunun varlığını gerektirmektedir. Bu bakımdan yasa dışındaki tüzük, yönetmelik gibi düzenleyici işlemlere dayanılarak hak ve özgürlük sınırlandırılmaz. Ayrıca sınırlama öngören yasa hükmünün açık ve öngörülebilir nitelikte de olması gerekmektedir. Aksi takdirde yasallık ilkesi gerçekleşmiş olmaz. Olayda A Bankası'na kesilen idari para cezasının yasal dayanağının 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun'un 3. maddesinde açıkça yer aldığı görülmektedir. (4 puan)

Yasallık unsurunun gereklerinin yerine getirildiği tespit edildiğinde yapılması gereken olaydaki müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve ölçülü olup olmadığını belirlemektir. Ölçülülük ilkesi kapsamında bir hak ya da özgürlüğe müdahale ile elde edilmek istenen amaç arasında makul bir dengenin bulunup bulunmadığına bakılır. Bu yapılırken de müdahalenin öngörülen amacı gerçekleştirmek bakımından gerekli/zorunlu olup olmadığı, elverişli olup olmadığı ve orantılı olup olmadığı değerlendirilir. Elverişlilik, müdahalenin aracının müdahale amacını gerçekleştirmeye katkı sağlayıp sağlamadığının tespitidir. Elverişlilik kriterinde amaca ulaşma şart koşulmaz, amacı gerçekleştirmeye uygun bir aracın varlığı yeterlidir. Gereklilik, müdahalenin aracının müdahale ile hedeflenen amacın gerçekleştirilmesinde hakkı en az sınırlayan alternatifin seçilip seçilmediğinin test edilmesidir. Gereklilikte seçilen aracın alternatiflerinin bulunması yeterli değildir, söz konusu alternatiflerin amacı gerçekleştirmeye eşit düzeyde katkı sağlayabilecek nitelikte olması ve araçlar arasında hakkı en az sınırlayanın tercih edilmesi gerekmektedir. Orantılılık, hedeflenen amacın gerçekleşmesi ile elde edilecek yarar ve bu amacı gerçekleştirmek için yapılan sınırlamanın hak üzerindeki zararı arasında denge kurulmasıdır. Olayda, müdahalenin amacı Türk parasının kıymetinin korunması ile ülke ekonomisinin korunmasıdır. Müdahalenin aracı ise Türk parasının korunması düzenlemelerine aykırı eylemlere karşı para cezası öngörülmesidir. Para cezası yaptırımı Türk parasının korunması amacını gerçekleştirmeye elverişli olduğundan elverişlilik sağlanmaktadır. Türk parasının korunması amacını gerçekleştirmeye yönelik para cezası yaptırımına alternatif bir yaptırım kanunda öngörülmediğinden bu amacı gerçekleştirmeye yönelik hakkı daha az sınırlayan bir alternatif bulunmamaktadır. Gereklilik unsuru sağlanmıştır. Orantılılık bakımından ise, A Bankası'nın düzenlemede öngörülen süreyi yalnızca iki gün geçirdiği ve para cezasının kanunda öngörülen ceza miktarının üst sınırından verildiği göz önüne alındığında mülkiyet hakkının uğradığı zarar ile Türk parasının değerinin korunması amacından sağlanacak fayda arasındaki dengenin sağlanmadığı ve orantılılık unsurunun gerçekleşmemesi nedeniyle müdahalenin ölçüsüz olduğundan söz edilebilir. Ancak bankanın basiretli bir tacir olarak hareket etmesi gerektiğinden yola çıkılarak müdahalenin orantılı olduğu sonucuna da ulaşılabilir. (9 puan)

II. Varsayımsal Olay: Bir bankada müdür olarak çalışan A hakkında bankanın parasını zimmetine geçirdiği şüphesiyle soruşturma başlatılmıştır. Soruşturma devam ederken A, 24 Haziran 2018 seçimlerinde İstanbul ilinden milletvekili adayı olmuş ve seçilmiştir. Soruşturmanın ilerlemesinin ardından kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut deliller bulunması sebebiyle A hakkında tutuklama kararı verilmiştir. Bunun üzerine A, TBMM binasından ayrıldıktan sonra kelepçelenerek tutukevine gönderilmiştir. Her ne kadar A, milletvekili olması sebebiyle TBMM kararı olmadan tutuklanamayacağını ileri sürmüştü de bu itirazı kabul edilmemiştir. Ertesi gün parlamentoda söz alan Milletvekili B, A'nın hukuksuz yere tutuklandığını ifade ederek yargı organının siyasi kararlar verdiğini ve bu durumun baş sorumlusunun Adalet Bakanı E olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Milletvekili C, B'ye laf atmış ve çıkan kargaşada B, C'ye tokat atmıştır. Ertesi gün C adliyeye giderek söylediği sözler ve attığı tokat sebebiyle B aleyhine manevi tazminat davası açmıştır. Bütün bu olanlardan Adalet Bakanı'nın sorumlu olduğunu düşünen B, 300 milletvekili ile birlikte E hakkında soruşturma açılması amacıyla önerge vermiştir. Önergenin görüşülmesinin ardından 350 milletvekilinin kabul oyu ile E hakkında soruşturma açılmıştır. Oluşturulan komisyonun hazırladığı raporun Genel Kurul'da görüşülmesinin ardından E, 500 milletvekilinin olumlu oyu ile Yüce Divan'a sevk edilmiştir. E'nin Yüce Divan'a sevkinden 3 gün sonra 250 milletvekiliyle toplanan TBMM, yargının bağımsızlığının güçlendirilmesi amacıyla Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda değişiklik yapan ve Yargıtay Başkanı'nın Hakimler ve Savcılar Kurulu başkanı olmasını öngören kanunu 150 milletvekilinin olumlu oyuyla kabul etmiştir. 10 Eylül 2018'de Resmi Gazete'de yayımlanan kanunun şekil ve esas bakımlarından anayasaya aykırı olduğunu ileri süren D Partisi Grubu tarafından 18 Eylül 2018 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır.

Sorular

1. Milletvekili A'nın tutuklanmasını 1982 Anayasası'nın ilgili hükümleri çerçevesinde değerlendiriniz. (10 puan)

Cevap: Milletvekili A'nın tutuklanması yasama bağımsızlıklarından yasama dokunulmazlığını ilgilendirmektedir. Yasama bağımsızlıkları yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı olarak ikiye ayrılır. Yasama sorumsuzluğu milletvekillerinin meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden sorumlu tutulmamalarına, yasama dokunulmazlığı ise milletvekillerinin meclisteki fiziki varlıklarını korumaya yönelik güvencelerdir. 1982 Anayasası'nın 83. maddesi uyarınca "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar. Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır."

Görüldüğü üzere yasama dokunulmazlığının kapsamına alınan işlemler ve istisnalar 83. maddede tek tek sayılmıştır. Milletvekillerinin seçimden önce veya sonrasında cezai bir kovuşturmaya tabi tutulması halinde milletvekilleri tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Bunların dışında kalan delil tespiti ve

yargılamanın ilerlemesi için gerekli olan işlemlerin yapılması önünde bir engel yoktur. Milletvekilinin ifadesine başvurulması da mümkündür fakat milletvekilinin işlemlere karşı çıkması halinde tazyik önlemlerine başvurulması imkanı yoktur. Yasama dokunulmazlığı milletvekilliği süresi ile sınırlıdır yani geçicidir ve TBMM kararı ile milletvekilliği süresi devam ederken yasama dokunulmazlığının kaldırılması mümkündür. Bu özellikleri nedeniyle yasama dokunulmazlığı nispidir. Yasama dokunulmazlığı milletvekilinin kişisel yararı gerektirdiği için değil kamu yararı için tanındığından kamu düzenindedir. Ancak ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce oluşturulmasına başlanması kaydıyla 1982 Anayasası'nın 14. maddesinde sayılan haller istisnai olarak yasama dokunulmazlığı kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu istisnai hallerde, yetkili makamlar durumu hemen ve doğrudan doğruya TBMM'ye bildirmek zorundadır. (5 puan)

Olayda, A milletvekili seçilmesi ile yasama dokunulmazlığını kazanmıştır. Yasama dokunulmazlığı yasama dönemi boyunca Milletvekili A'nın meclisteki fiziki varlığını korumaya yöneliktir. Yasama dokunulmazlığı kapsamına giren eylemlerden biri de tutuklamadır. 1982 Anayasası'nın 83. maddesine göre milletvekili yasama dönemi boyunca tutuklanamayacaktır. Yasama dokunulmazlığının istisnalarını oluşturan ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve oluşturulmasına seçimden önce başlanmak kaydıyla 1982 Anayasası'nın 14. maddesinde sayılan haller Milletvekili A'nın zimmet suçuna ilişkin yargılamasında söz konusu olmadığından Milletvekili A'nın yasama dokunulmazlığından faydalanması gerekmektedir. Olayda dokunulmazlığın bir istisnasının söz konusu olmaması ve parlamentonun dokunulmazlığı da kaldırmamış olması karşısında A'nın tutuklanması hukuka aykırıdır. (5 puan)

2. Milletvekili B'nin TBMM'de sarf ettiği sözler ve gerçekleştirdiği fiilden dolayı sorumlu tutulması mümkün müdür? Açıklayınız. (10 puan)

Cevap: Milletvekili B'nin TBMM'de sarf ettiği sözler yasama bağımsızlıklarından yasama sorumsuzluğuna ilişkindir. Yasama sorumsuzluğu 1982 Anayasası'nın 83. maddesinde düzenlenmektedir. "83. madde uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar". Yasama sorumsuzluğu, yasama meclisi üyelerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri için milletvekillerinin ifade hürriyetlerinin korunması amacını taşır. Milletvekilinin yasama sorumsuzluğundan faydalanabilmesi için eylemin meclis çalışmaları esnasında ve oy, söz veya düşünce açıklaması şeklinde ortaya çıkması gerekir. Ayrıca yasama sorumsuzluğunun kapsamına TBMM aksi yönde karar almadıkça Mecliste ileri sürülen düşüncelerin tekrarlanması da dahildir. Yasama sorumsuzluğu mutlak niteliktedir. Cezai kovuşturmalara karşı tam bir koruma sağlamaktadır. Aynı zamanda bu koruma milletvekili sıfatının sona ermesinden sonra de devam ettiğiinden süreklidir. Milletvekilinin şahsi çıkarlarına değil yasama görevinin ifasına hizmet etmesi nedeniyle kamu düzenindedir. Bunun bir sonucu olarak milletvekili kendi iradesiyle dahi yasama sorumsuzluğundan vazgeçemez. Yasama sorumsuzluğu mutlak olmakla birlikte bu sorumsuzluğun kişilik haklarına saldırı ve küfür gibi durumlarda da geçerli olup olmayacağı tartışmalıdır. Ancak doktrinde baskın görüş kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan sözlerden dolayı hukuki sorumluluğun sürdüğü ve tazminat davası açılabilceği yönündedir. Olayda, Milletvekili B'nin A'nın hukuksuz yere tutuklandığını ifade ederek yargı organının siyasi kararlar verdiğini ve bu durumun baş sorumlusunun Adalet Bakanı E olduğuna ilişkin sözleri meclis çalışmaları kapsamında ileri sürdüğü

düşünceleridir. Herhangi bir hakaret de içermeyen bu ifadelerden dolayı B'nin sorumlu tutulması mümkün değildir.

(5 puan)

Yukarıda belirtildiği üzere, yasama sorumsuzluğundan söz edilebilmesi için Milletvekili B'nin eyleminin Meclis çalışmaları esnasında gerçekleştirilen oy, söz ve düşünce açıklaması niteliğinde olması gereklidir. Olayda Milletvekili B'nin tokat atma fiili Meclis çalışmaları esnasında gerçekleştirilmiş olsa da oy, söz ve düşünce açıklaması niteliğinde olmadığından yasama sorumsuzluğu kapsamında olmayacaktır. Bu bakımdan tokat fiili sebebiyle B'nin hem hukuki hem de cezai sorumluluğu bulunmaktadır. (5 puan)

3. E'nin Yüce Divan'a sevkini 1982 Anayasası'nın mevcut hükümleri çerçevesinde değerlendiriniz. (10 puan)

Cevap: *Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların görevleriyle ilgili "cezaî sorumluluklarını" sağlayan bir denetim aracıdır. 1982 Anayasası'nın 106. maddesinde belirtildiği üzere, "Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır. Bu kişilerin görevde buldukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır. Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer." (5 puan)*

Olayda Adalet Bakanı E'nin sorumlu olduğunu düşünen B, 300 milletvekili ile birlikte E hakkında soruşturma açılması amacıyla önerge vermiştir. Soruşturma önergesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğu tarafından verilmesi gerekmekte olup Milletvekili B ve 300 milletvekilinden oluşan grubun belirtilen sayıyı sağladığı görülmektedir. Olaya dönüldüğünde önergenin görüşülmesinin ardından 350 milletvekilinin olumlu oyu ile E hakkında soruşturma açılmış ve oluşturulan komisyonun hazırladığı raporun Genel Kurul'da görüşülmesinin ardından E, 500 milletvekilinin olumlu oyu ile Yüce Divan'a sevk edilmiştir. Anayasanın ilgili maddesi uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilmektedir ve maddede belirtilen bu çoğunluk 360 milletvekiline tekabül etmektedir. Olayda 350 milletvekili tarafından olumlu oy verildiği dikkate alındığında yeterli oyun sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar Yüce Divan'a sevk için gereken sayı (2/3) sağlanmış olsa da soruşturma açılmasına ilişkin sayı sağlanmadığından işletilen usul anayasaya aykırı olmuştur. (5 puan)

4. D Partisi'nin açtığı davada Anayasa Mahkemesi ne yönde karar vermiş olabilir? Tartışınız. (15 puan)

Cevap: 1982 Anayasası uyarınca kanunların anayasaya aykırılığının denetimi iki yolla yapılır. Birincisi, 1982 Anayasası'nın 150. maddesinde düzenlenen, belirli sayıda milletvekili ve bazı organlara tanınan iptal davası yoludur. İkincisi ise 1982 Anayasası'nın 152. maddesinde düzenlenen, bir mahkemede görülmekte olan bir davada uygulanacak olan normun anayasaya aykırı olduğu iddiası karşısında mahkemenin bu iddiayı ciddi bularak Anayasa Mahkemesi'ne taşıması şeklindeki itiraz yoludur. Olayda , Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda değişiklik yapan ve Yargıtay Başkanı'nın Hakimler ve Savcılar Kurulu başkanı olmasını öngören kanuna ilişkin D Partisi Grubu tarafından Anayasa Mahkemesi'ne açılan dava iptal davası niteliğindedir.

1982 Anayasası'nın 150. maddesine göre "(...) Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir." Yine 148. madde uyarınca, "Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez. (...)" 151. maddede de "Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya içtüzüğü'nün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer." denilmektedir. (6 puan)

Olayda D Partisi Grubu TBMM'de en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubundan biri ise esas bakımından iptal davası yoluna başvurabilir. Şekil bakımından denetim ise, Cumhurbaşkanı veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebileceği için D Partisi Grubu'nun şekil denetimi için parti grubu olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvurması mümkün değildir. Ancak D Partisi Grubu'nun milletvekili sayısı TBMM üyelerinin beşte biri ve fazlasıysa parti grubu olarak değil de en az 120 milletvekili ile şekil denetimi için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması düşünülebilir. Bu bağlamda süre koşuluna bakıldığında, kanunun Resmî Gazete'de yayınlanma tarihi olan 10 Eylül 2018 tarihinden 8 gün sonra yani 18 Eylül 2018 tarihinde açıldığından hem esas hem de şekil davası bakımından süre koşulu sağlanmaktadır. 1982 Anayasası'nın 96. maddesi uyarınca "Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz." Olayda, 250 milletvekiliyle toplanan TBMM, Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda değişiklik yapan ve Yargıtay Başkanı'nın Hakimler ve Savcılar Kurulu başkanı olmasını öngören kanunu 150 milletvekilinin olumlu oyuyla kabul etmiştir. Anayasanın 96. maddesine bakıldığında 600 milletvekilinden 250 milletvekili ile toplanan Meclis'in toplantı yeter sayısını sağladığı ancak karar yeter sayısının yani üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlası olan 151 olumlu oyun sağlanmadığı görülmektedir. Bu sebeple kanunun kabulünde şekle aykırılık söz konusudur. (5 puan)

Anayasa Mahkemesi'nin kanunların anayasa uygunluğunun esas incelemesinde kanunun sebep, konu ve amaç unsurları gündeme gelir. Sebep unsuru, kanunun çıkarılmasında rol oynayan gereklilikleri ifade etmektedir. Amaç unsuru ise getirilen düzenleme ile ulaşılmak istenen nihai sonucu kast eder. Olayda düzenlemenin amaç unsurunu yargının bağımsızlığının güçlendirilmesi oluşturmaktadır. Konu unsuru ile normun sonucunda ortaya çıkan hukuki durum ve normun içeriği değerlendirilmektedir. Olayda, Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda değişiklik yapan ve Yargıtay Başkanı'nun Hakimler ve Savcılar Kurulu başkanı olmasını öngören kanunla getirilen değişiklik, Anayasanın Hakim ve Savcılar Kurulu'nu düzenleyen 159. maddesinin Kurul'un başkanını Adalet Bakanı olarak düzenleyen hükmüne aykırıdır. Bu nedenle kanun ile düzenlenen bir konu anayasadaki emredici hükme aykırılık teşkil ettiğinden konu unsuru bakımından olaydaki düzenlemenin anayasaya aykırı olduğu söylenebilir. (4 puan)